

Обликовање перспектива о поучавању током целокупне каријере

Водич за образовне политике унапређивања иницијалног образовања наставника

Сажетак

Вођење и подржавање ученика у учењу захтева од наставника да се отисне на професионално, друштвено и лично путовање које укључује професионални развој током целокупне каријере унутар сарадничких окружења за учење.

Иницијално образовање наставника поставља темеље и одређује правац тог путовања.

Националне, регионалне и локалне власти и заинтересоване стране имају заједничку одговорност да у блиској међусобној сарадњи. то олакшају и учине одрживим.

ET2020 Радна група *Политика школа*
фебруар 2014. – октобар 2015.

Сажетак

1.1. Хитна потреба за побољшањем иницијалног образовања наставника

Образовни системи су сложени и њима никада није било лако управљати. Њиховој сложености доприносе недавне промене, укључујући децентрализацију система и даљу афирмацију улоге образовања у друштвеним вредностима, економском учинку и личном развоју. Улоге и одговорности кључних институција, школа, високошколских установа и других актера мењају се и образовним системима се постављају нови захтеви да се прилагоде промењеним потребама друштва и привреде.

У том контексту, иницијално образовање наставника постало је кључна област образовних политика, те се националне владе све више усредсређују на развој образовних политика које ће гарантовати и увећавати његов квалитет. Расправе о будућности образовања често доводе у питање постојећи начин поучавања и позивају на корените промене од изолованих учионица ка новим методама заснованим на широкој сарадњи. Такви приступи захтевају промене којима ће се цео систем истински усмерити на образовање наставника. Штавише, опажање поучавања само као статичне вештине води слабљењу подстицаја за професионално учење. У оваквом контексту мало је вероватно да ће поучавање бити привлачно амбициозним и стручним кандидатима, што већ постаје значајан проблем у све већем броју образовних система.

Иницијално образовање наставника је основна област у којој је потребно подржати помак ка новим културама рада и поставити темеље за развој капацитета наставника да се прилагоде променљивим контекстима и околностима. Та област је идеално позиционирана да одигра кључну улогу у постизању два кључна циља: побољшање развоја наставне праксе и привлачење више висококвалитетних кандидата за наставничку професију.

Да би се те промене оствариле, потребне су снажне, али флексибилне образовне политике за образовање наставника засноване на дискусијама и интеракцијама међу партнерима. У већини европских земаља иницијално образовање наставника је поверено високошколским институцијама, уз регулацију и надзор државе. Док у већини земаља просветне власти већ учествују у неком облику дијалога и сарадње са установама које реализују иницијално образовање наставника и истраживачком заједницом, знатно мањи број учествује у расправама са другим телима и организацијама, укључујући општине, школе и саме наставнике (синдикати, професионална удужења). То отежава могућност стварања свеобухватног приступа професионалном развоју наставника, што даље може негативно утицати на укупну атрактивност професије.

Усмерене мере образовних политика су потребне како би се ојачала: улога иницијалног образовања наставника у промени радних пракси и култура; његово позиционирање у ширим политикама образовања наставника ради стварања подстицаја за професионални развој; и, његове руководеће улоге у препознавању нових структура учешћа и нових одговорности учесника.

Главни циљ Водича је да подржи ове напоре сакупљањем и унапређивањем садашњих пракси, истраживањима, као и знањем и саветима стручњака.

1.2. Кључни принципи

Трансформација или модернизација (иницијалног) образовања наставника може се постићи бројним циљаним мерама образовних политика, што је тема Водича. Радна група за политике школа је усагласила скуп принципа који подржавају развој ових мера, узимајући у обзир шири контекст образовних политика и подршку предузетом послу.

1. Образовне политике треба да се заснивају на разумевању наставничке професије и професионалног развоја наставника као кохерентног континуума са неколико међусобно повезаних перспектива, које укључују потребе наставника за учењем, структуре подршке, структуре посла и каријере, нивое компетентности и локалну школску културу.
2. Важан елемент таквог приступа треба да буду привлачне могућности за професионални развој и диверсификацију каријере.
3. Наставници би требало да буду способни да развију и задрже начин размишљања и приступ у пракси који се заснива на рефлексији и истраживању, и који је усредсређен на континуиран професионални развој.
4. Иницијално образовање наставника треба посматрати као полазну тачку континуираног процеса професионалног развоја. Оно поставља темеље за такав начин размишљања и такав приступ.
5. Директори школа и реализатори сталног стручног усавршавања (укључујући и оне који се баве иницијалним образовањем наставника) имају кључну улогу у стварању могућности и окружења за практично оријентисан и научно утемељен континуирани професионални развој који ће ојачати активност (капацитет за деловање) наставника за поучавање оријентисано ка ученику и иновације.
6. Професионализам наставника, едукатора наставника и лидера у образовању треба да обухвата праксе сарадње и сарадничку културу. И једно и друго треба промовисати у садржају и процесу иницијалног образовања наставника. Посебну пажњу треба посветити руковођењу процесом сарадње.
7. Школе и институције за иницијално образовање наставника би требало подржати у отварању ка сарадњи, што би им донело корист од учешћа у мрежама, професионалним заједницама за учење и другим партнерствима. Мере образовних политика би требало да омогуће таква сарадничка окружења за учење, са флексибилношћу за различите контексте.
8. Управљање иницијалним образовањем наставника треба да се заснива на сарадничким приступима свих заинтересованих страна (укључујући и институције за иницијално образовање наставника и за континуирани професионални развој, стручна тела и удружења, социјалне партнере) у процесима доношења одлука, управљања и надзора.
9. Власти и све заинтересоване стране треба да преузму одговорност за систем (делове система) и треба да буду укључене у дијалог и сарадњу. То подразумева, где је то потребно, развој капацитета заинтересованих страна да преузму одговорност у систему.
10. Циклус управљања треба да оствари равнотежу између процеса одлучивања, управљања и надзора и треба да буде усмерен на унутрашњу

кохерентност и одрживе политике, нарочито ефективним коришћењем података добијених праћењем процеса и исхода мера политика.

1.3. Препоручене мере политика

Континуум

Наставничку професију треба посматрати као интегрисани континуум, који спаја пет међусобно повезаних перспектива: задовољење образовних потреба наставника, системе подршке, путеве каријере, организацију нивоа стручности и утицај школске културе. Кључни изазов за креаторе образовних политика јесте да осигурају континуитет и кохерентност за сваки од тих елемената и да успоставе њихову међусобну повезаност.

У том контексту, иницијално образовање наставника треба посматрати као први део дужег и динамичног процеса, а не као самосталну и заокружену фазу. Његов успех ће зависити од механизма који омогућавају интеракцију са каснијим фазама усавршавања наставника и његовог положаја у оквиру ширих образовних политика које утичу на школе и наставнике.

Јачање континуума образовања наставника повезивањем различитих фаза

- Образовне политике могу да стимулишу и подстичу професионални развој када јачају повезаност између различитих фаза професионалног развоја наставника: иницијалног образовања наставника (ИОН), увођења у посао и континуираног професионалног развоја (КПР)¹.

То би могло да укључи званично признавање различитих фаза и промена статуса, укључујући и обавезну фазу увођења у посао са обученим менторима.

Постизање континуитета стварањем институционалних партнерстава

- Не би требало да постоји јаз већ глатки прелаз и везе између иницијалног образовања наставника и континуалног професионалног развоја, као и између едукатора у иницијалном образовању и стручном усавршавању, јер ће се тиме остварити континуитет који је важан за наставников развој. Мере образовних политика треба да стварају подстицаје и обезбеђују наменске ресурсе за подршку различитим партнерствима између институција за образовање наставника и школа.

Заједничко разумевање и одговорност кроз кохерентне нивое компетенција

- Кохерентан компетенцијски оквир који идентификује различите нивое компетенција у континууму снажно подржава развој наставника током њихове каријере. Са таквим компетенцијским оквиром образовне политике могу да створе заједничко разумевање, заједничку одговорност и заједнички језик између заинтересованих страна и између различитих фаза континуума.

Развој таквог оквира може да буде препуштен националним наставничким телима или да буде део интерактивних процеса у којима учествује широк спектар партнера који су укључени у различите фазе образовања наставника.

Стварање уравнотежене понуде континуираног професионалног развоја чији је

- Како би се побољшала понуда и утицај континуираног професионалног развоја (КПР) током целог континуума требало би да активности иницирају и наставници, и да оне буду инспирисане очекивањима и захтевима на различитим нивоима, укључујући школу и образовни систем. Различити актери, укључујући и централну власт, локалне власти, школе и

¹ За предложене мере политика следе примери (италик) могућих активности које су додатно илустроване у поглављима Водича.

утицај значајан	<p>наставнике, могу да идентификују и успоставе обавезујуће и необавезујуће иницијативе.</p> <p><i>Могу да постоје и додатне иницијативе за иницијално образовање наставника и континуални професионални развој са циљем да се усмере средства за подршку одређеним подручјима са тренутним потребама или слабом постигнућу у школском образовању.</i></p>
<p>Одговорност наставника: самостално учење за своје потребе</p>	<p>Како би се осигурало да се одржи висок квалитет праксе, наставници треба да имају могућност и способност да процене сопствене потребе за учењем и да самостално управљају својим учењем. Студијски програми за иницијално образовање наставника треба да укључе конкретне циљеве упућене на то да наставници умеју да идентификују и процене своје потребе у погледу континуалног професионалног развоја.</p>
<p>Препознавање широког спектра могућности за професионални развој</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Образовне политике чији је циљ да подстичу развој наставника кроз континуум треба да препознају формално као и информално и неформално учење као валидно и моћно средство за професионални развој. То укључује промоцију учења у групама, експерименталне активности и размену искустава између наставника. <p><i>Поред акредитованих програма ИОН-а или формалних курсева који омогућавају и званично признају континуирано учење, мере могу да укључе националне мреже или иницијативе са локалним представницима које стимулишу учешће наставника у неформалним истраживачким пројектима и размену искустава добре праксе.</i></p>
<p>Унапређивање праксе повезивањем са истраживањима</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Да би створили креативне наставнике који промишљају о сопственој пракси образовне политике и мере треба да подстичу наставнике и студенте будуће наставнике да у свом учењу и пракси користе нова истраживања и учествују у њима. Док иницијално образовање наставника поставља темеље за то, мере политика треба да подстакну иновативне културе у школама и осигурају њихову повезаност са универзитетима и другим организацијама које подржавају развој наставних пракси заснован на истраживањима.
<p>Повезивање усавршавања наставника са побољшањем школе</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Активности професионалног развоја и политике људских ресурса, тамо где су организоване на нивоу школе, треба да буду повезане са ширим програмом школе, како би се ојачао утицај сва ова три аспекта школског живота. <p><i>У дијалогу са наставницима, стручњаци за људске ресурсе и директори школа треба да размотре како да повежу циљеве за побољшање школа са континуираним професионалним развојем и процедурама процене наставника.</i></p>
<p>Признавање флексибилних путева каријере и вишеструких улога</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Да би подржали развој наставника и флексибилност у каријери наставника, креатори образовних политика морају наћи начина да препознају полазне тачке и улоге и да створе инклузивне политике које ће вредновати и потврђивати различите вештине и искуства. <p><i>На пример, програми ИОН-а и сертификовани курсеви за КПП могу да се фокусирају на одређене наставничке улоге (на пример, саветник, специјалиста за дигиталну технологију, едукатор наставника у школи, наставник лидер), које додатно могу да подржавају улазак или одлазак из наставничке професије у току каријере.</i></p>

Сарадничко учење

Иако је успостављање и одржавање сарадње важно и широко распрострањено очекивање од наставника у Европи, значајан део наставника никада није искусио сарадничко учење. Промоција ове врсте учења подразумева промене у пракси, начину размишљања и развој нових радних култура и окружења. Кључни изазов је изградња добрих односа и партнерства за подршку увођењу сарадње у шире окружење, што може захтевати корените промене: сарадња треба да буде у складу и са контекстом образовног система и са сврхом остваривања одређених циљева учења.

Креатори образовних политика, образовни лидери и сви релевантни партнери, укључујући социјалне partnере, треба да стварањем и јачањем међусобног поверења допринесу предусловима потребним за сарадничку радну културу. То је предуслов за обезбеђивање ефективности појединих мера и, што је важније, за креирање адаптација целокупног система.

Од изолације до сарадничке радне културе

- Сви релевантни партнери треба да промовишу сарадничке облике поучавања и учења са циљем да постану свакодневна професионална пракса, распрострањена међу наставницима, едукаторима наставника и образовним лидерима.

Мере треба да подрже рефлексију и стални стручни дијалог о карактеристикама и ефективности различитих пракси, не само у школама, већ и између институција и широм система.

Развијање ставова о сарадњи у програмима иницијалног образовања наставника

- Ради припреме будућих наставника за сарадњу, креатори образовних политика и заинтересоване стране треба да се побрину да се програмима иницијалног образовања наставника развијају позитивни ставови према професионалном дијалогу, дељењу, сарадничком критичком мишљењу и вршњачком учењу. Едукатори наставника који раде у иницијалном образовању наставника и током целог континуума и сами би требало да моделују сараднички однос током образовања (будућих) наставника.

Подстицање и подржавање сарадње између институција

- При дизајнирању нове организационе или институционалне структуре треба дати предност решењима која фаворизују сарадњу и унутар једне институције и између институција – на истом нивоу и на различитим образовним нивоима, као и између образовних институција и локалне заједнице.

Мере подршке за иницијално образовање наставника могу обухватати стварање мрежа или кластера, или подстицаје као што су кредити или награде.

Аутономија и подршка локалној сарадњи

- Најбоље средине за сарадничко учење су оне које су прилагођене локалном контексту и које локални партнери прихватају и прате.

Креатори образовних политика треба да обезбеде да директори школа имају слободу и подршку да успоставе и одрже блиску сарадњу са социјалним партнерима, институцијама и организацијама у локалној заједници, другим школама и образовним институцијама.

Подршка акционим истраживањима као начину сарадње

- Акционо истраживање може бити усмерено на проналажење валидних решења проблема у наставној пракси. Њега би требало да промовишу заинтересоване стране као средство за јачање окружења за сарадничко учење у школи и између школа, и са реализаторима иницијалног образовања наставника.

Адекватно и

- Иницирање и одржавање заједничког рада у образовању

<i>исплативо улагање</i>	<p>наставника обично захтева инвестиције, па заинтересоване стране треба да издвоје довољно времена и ресурса и да избегну финансијске аранжмане који су повезани само са појединачним постигнућима.</p> <p><i>То би могло да буде посебно важно за подстицање сарадње између школа у неразвијеним подручјима.</i></p>
<i>Подршка умрежавању између наставника</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Заинтересоване стране треба да обезбеде једнакост у могућностима за директно умрежавање наставника, као основу за сарадњу и континуиране напоре да се оствари висококвалитетна пракса. <p><i>То се може постићи, не само умрежавањем иновативних школа и реализатора ИОН-а, него и путем онлајн платформи које нуде курсеве електронског учења и дељење ресурса.</i></p>
<i>Обука у сарадничком руковођењу за све наставнике</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ефективно сарадничко учење је делимично олакшано заједничким – или дистрибуираним – руковођењем које укључује и наставнике, те би мере које су усмерене на укључивање руковођења у образовање наставника требало да представљају подршку свим наставницима. <p><i>Мере могу укључивати школске или спољашње програме руковођења који су засновани на вештинама постојећих руководилаца и укључују тимски рад, припремајући професионалце за вођење сарадничке праксе.</i></p>
<i>Размена добрих пракси како би се унапредили сараднички приступи у иницијалном образовању наставника</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Да би се подржао будући развој иницијалног образовања наставника, треба да постоји узајамна размена информација и искустава између креатора образовних политика и образовних стручњака о предностима и добрим праксама у сарадничком учењу. <p><i>Дигитални алати могу да играју значајну улогу у омогућавању размене искустава, приступа и исхода између оних који су укључени у иницијално образовање наставника.</i></p>

Управљање

Иницијално образовање наставника је комплексна област која укључује све већи број партнера и, у неким земљама, различите нивое управљања. Систем иницијалног образовања наставника дефинисан је институционалним оквиром којим се утврђује степен аутономије реализатора иницијалног образовања и обим у којем државне структуре утичу на ту област. Улога партнера у овим активностима варира од земље до земље, али је очигледно да процес управљања треба да узме у обзир разлике између партнера. Ипак, систем и даље може да буде сараднички без обзира на то да ли је више централизован или децентрализован, више регулисан или нерегулисан.

<i>Укључивање различитих партнера ради стварања јачих система</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Укључивање различитих партнера у процес креирања политика, уз поштовање аутономије сваког партнера, води ка јачању система иницијалног образовања наставника, заснованом на сарадничком управљању. <p><i>То би могло да обухвати реформе које спајају националну и локалну координацију иницијалног образовања наставника, окупљају реализаторе ИОН-а на регионалном нивоу или помажу заједнички рад институција на стварању заједничког језгра студијских програма и завршних испита.</i></p>
<i>Развој методологије</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Приликом израде прописа у процесу сарадње треба узети у

за бољу регулативу	обзир очекивања и проблеме различитих партнера. Различите методологије могу да помогну да се постигне консензус о томе шта треба да буде уређено формалним законодавством, а шта би могло да буде регулисано на нивоу интересних група или појединих институција.
Обезбеђивање посебног финансирања сарадње	<i>То се може постићи уз помоћ независног тела и/или регионалних конференција.</i>
Одржавање високог квалитета помоћу критеријума за одабир наставника и оквира компетенција	<ul style="list-style-type: none">▪ Да би се задовољиле променљиве потребе и захтеви специфичних политика иницијалног образовања наставника, сарадња се може подржати подстицајима и наградама. <p><i>Посебне мере могу обухватити награђивање реализатора ИОН-а за висококвалитетне студијске програме, или обезбеђивање финансијских средстава за подршку њиховом умрежавању.</i></p> <ul style="list-style-type: none">▪ Да би се одржао висок квалитет наставничке професије подржане сталним усавршавањем, важно је да оквири компетенција који покривају цео континуум професије користе сличне структуре и заједнички језик и да их користе и признају сви партнери. <p><i>То укључује, на пример, мере за повезивање или интегрисање оквира за академске и професионалне компетенције, или за стварање сличних оквира за едукаторе наставника.</i></p>
Конзистентност методологија и циљних вредности ради постизања ефективног осигурања квалитета иницијалног образовања наставника	<ul style="list-style-type: none">▪ За ефективно осигурање квалитета и праћење извођења иницијалног образовања наставника креатори образовних политика треба да провере конзистентност између циљева, процеса и евалуације програма. Сви нивои управљања треба да подржавају коришћење заједничких методологија, критеријума, индикатора и циљних вредности и треба да препознају механизме координације за побољшање праћења и евалуације иницијалног образовања наставника. <p><i>Мере могу да укључе: истраживања о наставницима које партнери заједнички спроводе; дијалог између сектора образовања и запошљавања; успостављање одбора за праћење; или, заједничку професионалну и академску акредитацију програма ИОН-а.</i></p>
Промовисање сарадничког управљања заснованог на дијалогу и консензусу	<ul style="list-style-type: none">▪ Сви партнери – владе, реализатори иницијалног образовања наставника, директори школа и наставници – треба да стреме истом циљу, постизању високог квалитета иницијалног образовања наставника кроз сарадничко управљање. <p><i>То се може постићи организовањем редовних форума за дијалоге (формалне или неформалне) или стварањем независних тела која регулишу наставничку професију и надгледају сарадњу.</i></p>

Заједничка одговорност за одржавање ефективног управљања образовним системом

- Сарадничко управљање иницијалним образовањем наставника суочава се са изазовима у децентрализованим системима. Управљање ће бити успешно само ако и министарства и сви други партнери буду одговорни за одлуке, поступке и консолидацију мера за превођење теорије у праксу. Изградња капацитета сваког партнера помоћи ће им да ојачају сопствену способност и спремност да преузму одговорност за иницијално образовање наставника на начин који превазилази локалне, институционалне и индивидуалне перспективе и усмерава се на систем у целини.

То се, на пример, може решавати ангажовањем независних стручњака за образовање или оснивањем тематских група за одређене образовне политике које ће чинити кључни партнери.

1.4. Израда водича

У Водичу су представљени резултати радне групе Европске уније ЕТ2020 *Политика школа (2014–2015)*² у оквиру приоритетне теме „Иницијално образовање наставника“. Циљ ове радне групе је био да помогне земљама да унапреде образовање у школама тако што ће унапредити развој образовне политике кроз заједничко учење и идентификацију добрих пракси. На основу дискусија и партнерског учења у различитим облицима (квартални састанци, радионице усмерене на дубинско истраживање појединих земаља, упитници, прегледи истраживачке литературе), радна група је прикупила доказе о успешним мерама образовних политика и реформи иницијалног образовања наставника.

У главном Водичу сумирани су закључци о три теме – континуум наставничке професије, сарадничко учење и управљање – комбиновањем дискусије о кључним концептима са испитивањем новијих мера образовних политика широм Европе и новијим примерима мера које подржавају промене, и дати су закључци у виду предложених мера образовних политика.

Водич је резултат заједничког рада представника националних влада 30 земаља Европске уније и придружених европских земаља, и европских организација социјалних партнера.

Европска комисија се захваљује на доприносу свим члановима радне групе, а посебно следећим: Лизбет Хенс, Хансу Лаугесену, проф. Марку Сноеку, др Чили Стегер, др Данијели Ворек. Такође, захваљује се консултанту-истраживачу групе др Франчески Цени, као и др Жил Вајтинг на уређењу текста и проф. Кеј Ливингстон на прегледу водича у својству «критичког пријатеља».

² Радна група ЕТ2020 *Политика школа* била је једна од шест радних група Отвореног метода координације у образовању и обуци у 2014/2015, која је окупила стручњаке око две приоритетне теме (рано напуштање школе и иницијално образовање наставника). За више информација погледајте сајт:

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/expert-groups_en.htm.